

KÁROLY FÖHERCZEG NEERWINDENNÉL.

1793 márczius 18.

(A Neerwinden melletti csata vázlatával.)

A Magyar Tudományos Akadémia hadtudományi bizottságának nagyérdemű elnöke a szerkesztőséget egy Károly főhercegről írt, s e füzet élén közölt érdekes tanulmányval lepte meg; evvel az osztrák-magyar monarchia egyik legnagyobb hadvezérének emlékét fölelevenítvén, mi is hozzájárulni óhajtunk e nagy férfiú dicsőítéséhez, leírván első szereplését Neerwindennél, midőn mint 22 éves ifjú e nagy fontosságú győzelem kivívására erős elhatározásával döntőleg közreműködött.

E leíráshoz, melyet különben csak a legrövidebbre szabunk, annál szívesebben fogtunk, mivel a neerwindeni győzelem túlnyomó nagy részben *magyar csapatok* által vívatott ki, s a döntő mozzanatoknál vezénylő főbb tisztek is nagyobbára magyarok voltak.

Az osztrák hadak az 1792. évi németalföldi hadjáratban szerencsétlenek voltak; a Jemappes melletti csata elvesztése egész Németalföldet a francziák kezébe juttatta, s az osztrák sereg Clairfait által a *Roer* folyó mögé vezetett.

Csak természetesnek találhatjuk tehát azt, hogy *Coburg* Joziás hercegnek, midőn 1793-ban a hadsereg parancsnokságát átvette, első kötelességévé a Németalföld visszahódítása tétetett.

A sereg 1793 február hó végén állott ismét hadkészen s a hadműveletek a Roer átlépésével megkezdődtek. Rövid küzdelmek után, melyek közönségesen *Aldenhoven* melletti csata név alatt ismeretesek, a francziák hátrálni kényszerültek, mert a franczia északi hadseregnek, *Valence* tábornok alatt, csak egy töredéke állott a Roer folyónál, egy másik része *Miranda* alatt Maastricht

várát ostromolta, míg a főerő, *Dumouriez* főparancsnok által személyesen vezetve, Antwerpennél állott és Hollandia meghódítására készült.

A császári sereg az első sikerek után diadalmasan nyomult elő; márczius 4-én már a Maas folyón is átkelve elfoglalta Maas-trichtet és Lüttichet, és hadműveleteit Tirlemont és Löwenen át *Brüssel* felé volt folytatandó. De Coburg előbb még a jelzett erősítéseket bevárni szándékozott s e végből a Maas-vonalon megállapodott.

E szünet Dumourieznek alkalmat nyújtott Hollandiából visszatérni, s Löwen tájékán mintegy 40,000 főnyi erőt összpontosítani, melylyel az osztrák sereg előnyomulását megakadályozni szándékozott.

Az osztrák sereg márczius 14-én indult meg a Maas-vonal mellől, s 15-én elővéd-csapatáinak egy része, *Károly* főherczeg vezetése alatt, már Tirlemontot is elfoglalta; Coburg márczius 16-án bocsátotta ki az intézkedéseket, melyek szerint a Löwennél álló francia sereg *márczius 19-én* arczban és jobb oldalában megtámadandó volt.

De az előnyomulás már 16-án akadályba ütközött, a meny nyiben az osztrák elővéd Tirlemontnál tülerő által megtámadtatván, visszaveretett. A francziák a Nagy-Geete folyón is átkelve a két Geete közti magaslatokat hatalmukba ejtették, s mivel e magaslatok visszafoglalása az osztrák hadaknak nem sikerült, az egész osztrák sereg márczius 17-én a mellékelt vázlat szerint a Kis-Geete folyótól keletre fekvő magaslatokon foglalt állást.

A jobb szárnyat az eddigi elővéd képezte *Károly* főherczeg parancsnoksága alatt; a közép első harczoneát *Colloredo* tábornagy, második harczoneát *Benyovszky* és *Württemberg* altábornagyok, a bal szárnyat, mely tartalékhadtest nevet viselt, *Clairfait* tábornagy vezérelte.

Az osztrák seregnek létszáma a csatában mintegy 40,000 lehetett. A francziák ereje körülbelül 45—47,000 fő volt.

Ez adatok azonban csak hozzávetőlegesek, mivel a létszám a források mindegyikében különböző.¹⁾ Csupán az bizonyos, hogy

¹⁾ Az *Österr. Mil. Zeitschrift* 1808-ik évfolyamában az osztrák erő

a francziák egészben erősebbek voltak, míg ellenben az osztrák sereg még egyszer annyi lovassággal rendelkezett, mint a francia.

Dumouriez márczius 13-án érkezett Brüsszelbe és seregét összegyűjtván, 15-én Cumptich-be, 16-án Tirlemont-ba ért, 17-én pedig a két Geete közti magaslatokon táborozott.

A csata márczius 18-án a francziák támadó előnyomulásával kezdődött.

A *Valence* alatt álló jobb szárny oszlopai a Kis-Geeten Neerhelisemnél átkelve, Racour Oberwinden és Neerwinden ellen nyomultak; a középhad *Chartres* herczeg¹⁾ alatt Esemael és Elissemnél kelt át, s Laer és Wanghe ellen támadt, végre a bal szárnyat *Miranda* Neerhespen és Orsmaelen át Dormænek vezette. Különített viszonyban volt Champmorin hadosztálya, mely Neerlinterből Léauba vonult, s innét az osztrákok jobb oldalát és visszavonuló vonalát fenyegette.

A francia oszlopok már meneten voltak, midőn Coburg herczeg, ki támadásra egyáltalán nem számított, tábornokaival egyetemben Károly főherczeg főhadi szállására Neerlanden-be lovagolt, hogy a márczius 19-én hajnalban tervezett támadásra az intézkedéseket kiadja. Itt érte a jelentés, hogy a francziák a Nagy-Geeten erős oszlopokkal átkeltek és Léau felé nyomódnak.

A francia balszárny csapatai csakhamar elérték a Kis-Geetet is és az osztrák előcsapatokat Oberhespen, Gutzenhoven és Orsmaelnél megtámadván, a folyón át visszavonulásra kényszerítették. Mivel pedig bizonyossá vált, hogy egy francia hadosztály Léauba ért, s az ott levő különítményt visszanyomta, Coburg herczeg veszélyeztetett jobbszárnyának óltalmára rendelkezéseket volt kénytelen tenni.

Ehhez képest Károly főherczeget szívós védelemre utasítván, egyidejűleg elrendelte, hogy a második harcvezonal egyik fele

42,538 főre, ugyan-e folyóirat 1813-ik évfolyamában 36,749 főre, a *Mittheilungen des Kriegs-Archivs*-ben, 1877., 40,153 főre tétetik. A francziákat *Jomini* 45,000-re, *Duller* (Erzherzog Karl) 55,000-re becsüli; *Dumouriez* íratái szerint (*Mémoires du Général Dumouriez*) 47,000 fő állhatott Neerwindennél harcban.

¹⁾ Később Lajos Fülöp francia király.

Benyovszky altábornagy által Orsmael, másik fele pedig *Württemberg* herczeg által Halle ellen vezettségük.

Dél előtt 11 óra volt, midőn az erősbítések megindultak, de ekkor már Károly főherczeg csapatai kemény harcban állottak. A Sztáray gyalogezred (most 33-ik) magyar tisztjei és legénysége és az Eszterházy-huszárok (most 3-ik) 6 százada bámúlatos kitartással küzdött, hogy a francziáknak Orsmaelből való kibontakozását megakadályozza. Az itt álló tüzérség — 4 löveg — a francziák 16 lövege ellen keveset tehetett; csakhamar egész legénységét elvesztette, mire a lövegeket a Sztáray-ezred tisztjei: *Bakonyi* főhadnagy, *Thibát*, *Fodor*, *Gruber* és *Horváth* hadnagyok ¹⁾ kezelték.

Ily módon, bár nehezen, az ellenség előnyomulása egyelőre meggátoltatott.

De ez alatt *Miaczynsky* francia hadosztálya elfoglalta a Károly főherczeg oldalában fekvő Dormael falut. Benyovszky ép ekkor ért ide a d'Alton és Brechainville magyar ezredek ²⁾ három zászlóaljával, s a küzdelmet fölvette.

A most bekövetkező mozzanat a legérdekesebbek egyike, melyek harcban előfordúlnak. Károly főherczeg a francia *Ruault*, Benyovszky a *Miaczynsky* hadosztálylyal, egyik Orsmael, a másik Dormael ellen, a legmakacsabb harcot folytatják, mely *Smola* tüzérfőhadnagy kétfelé irányzott lövegei által hathatósan támogatatik.

Végre *Miaczynsky* csapatai megkezdik a hátrálást és Benyovszky Dormael birtokába jut.

E válságos pillanatban, a nyert parányi előnyt fölhasználható, *Károly főherczeg általános támadást rendelt el Orsmael ellen.*

A Sztáray-ezred derék ezredese, *Gruber*, egész tisztikarát az arcvonal elé szólítva, kivont karddal s hangos magyar «rajta» kiáltással az ellenségre tör, követve a bár megritkúlt, de a példa által új lelkesedésre gyulladt derék magyar katonák által. Ugyanekkor az Eszterházy-huszárok, továbbá a *Benyovszky* által

¹⁾ Eine Skizze aus dem Feldzuge 1793. Oesterr. Mil. Zeitschrift 1843. 250. l.

²⁾ Most a 15-ik és 25-ik gyalog-ezred. Mittheilungen des Kriegs-Archivs 1877.

személyesen ide vezetett Zeschwitz és Coburg dragonyosok, az utóbbiak *Déray* ezredes parancsnoksága alatt, szintén az ellenségre rohannak, mire a francziák, miután a hadosztály-parancsnok Ruault tábornok is elesett, 15 löveg visszahagyásával hanyatt-homlok megfutamodtak.

E perctől kezdve a csata sorsa el volt döntve s a fényes győzelem, melyet az osztrák hadak kivívtak, *Károly főherczegnek*, a harcvezonal e része parancsnokának, hírnevét megalapította. De nagy része volt e győzelem dicsőségében *Benyovszky* altábornagynak, továbbá a derék *Sztáray-ezrednek* és az *Eszterházy-huszárok* is, kik a diadalt oly rendkívüli önfeláldozással kivívták. A *Sztáray*-ezred két zászlóalja 7 tisztet és 189 legényt (tehát létszámának majd $\frac{1}{4}$ -ét) veszített. Az *Eszterházy-huszárok* 4 tisztet, 75 huszárt és 100 lovat veszítettek.¹⁾ A *Sztáray*-ezred halottjai közt ott volt kitünő ezredese, Gruber.

Károly főherczeg a Mária-Terézia-rend nagy keresztjét, *Benyovszky* altábornagy a közép keresztet, *Smola* főhadnagy a kis keresztet kapta. A *Sztáray-ezred legénysége* közül 30 az arany és 126 az ezüst vitézségi éremmel díszítettet.

Bár e helyen csak *Károly főherczeg* tevékenységét szándékoztunk vázolni, de röviden főlemlítjük a harctér többi részén történeteket is.

Württemberg herczeg Champmorin hadosztályát, *Miaczynsky* megfutamodása után könnyen visszanyomta.

Nagyobb küzdelem folyt azonban az osztrák balszárnyon, hol *Dumouriez* seregének nagyobb része, közel 30,000 ember működött. A harc tárgyai Neerwinden, Oberwinden és Racour helységek valának, melyekért elkeseredett küzdelem folytattatott.

A magyar csapatok közül kitűnt itt az *Eszterházy*-gyalogság (most 34. gy.-ezred) *Bideskuty* őrnagy parancsnoksága alatt, ki Racour helységet, négyszer megújított támadással elfoglalta, továbbá a *Blankenstein-huszárok* (6-ik huszárezred).

Végre a harcot itt is, mint a jobb szárnyon, egy magyar tábornok döntötte el; ott *Benyovszky Dormæl* elfoglalásával, itt *Boros* tábornok, ki a *Latour*-dragonyosokkal és a *Blankenstein*-

¹⁾ Mittheilungen stb. 281. l.

huszárokkal remek rohamot intézett a Racour és Oberwinden közt tömör alakban álló tízszerte erősebb francia gyalogság ellen, mi az egész francia jobb szárny hátrálását vonta maga után.

Mirandának Károly főherczeg által megvert csapatai olyannyira fölbomlottak, hogy azok csak 4 mértföldre a csatatértől voltak ismét összegyűjthetők. Valence később hátráló oszlopai ellenben az üldözéstől részint az éj beállta, részint a francia lovasság önfeláldozása folytán megmenekültek s az éjt a két Geete közt töltvén, másnap hajnalban vonultak Tirlemontra s tovább Löwen felé.

A neerwindeni győzelem jelentősége nagy volt, mert visszazerezte Ausztriának Németalföldet, de még nagyobb lehet vala, ha a császári hadsereg élén Coburg helyett, ki még a XVII-ik századbeli methodismus híve volt, egy erélyesebb és tevékenyebb fővezér áll, ki a nyert nagy előnyt fölhasználva, Dumouriez fölöszlásban levő seregét határozott előnyomulással és néhány erőteljes csapással megsemmisíti. Dumouriez serege, már mire Brüsszelbe ért, 20,000 főre olvadt le, később pedig, midőn Dumouriez, árulása köztudomásra jutván, az osztrák sereghez menekült, majd teljesen fölöszlott.

Ha Coburg ekkor egy merész elhatározással egyenesen Párisba megy, abban őt alig gátolja valaki. De Coburg nem volt a nagy elhatározások embere s Párisba menetel helyett hónapokon át apró-cseprő, jelentéktelen várak ostromával bibelődött, mi által a háború dicsőséges befejezésére az oly kedvező alkalmat elmulasztotta.

De a neerwindeni győzelem így is nagy jelentőségű az osztrák-magyar haderő történetében; itt villant föl a szikra, melyből később ama hatalmas villám fejlődött, mely a csaták legnagyobb mesterének merész terveit lesújtotta; itt kezdődött ama fényes pálya, mely tetőpontját Aspernnél elérte s mely, sajnos, e nagyszerű győzelem után oly váratlanul és oly gyorsan véget ért.

Ránk magyarokra pedig különösen nevezetes e csata azért, mert Károly főherczeg ez első fényes győzedelmét legnagyobb részben *magyar csapatokkal, magyar vezérek* segédkezése mellett vívta ki, s a túlnyomó ellenséget *magyar harcziáltással* verte vissza.